

Documente privind învățământul confesional românesc din Trei Scaune

Documents regarding the Romanian confessional education in Three Chairs

Ana Dobreanu¹

Florin Herțeg²

Cuvinte cheie: Comitatul Trei Scaune, documente, învățământ confesional românesc

Keywords: *Three Chairs Counties, documents, Romanian confessional education*

ABSTRACT

The collection of documents concerning to the Romanian confessional education from Three Chairs Counties, belonging to National Museum of Eastern Carpathians historical-documentary heritage, formed of over 1200 documents, most of them from 1887-1915 period, contain information about number of students and the situation of schools buildings, movable and immovable assets of some schools, the construction, the repairing and the maintenance of schools buildings, the beginning of school year, text-books, auxiliary support, exams, teachers etc., constituting a rich source of documentation for those interested in the situation of Romanian confessional education from this area from the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century.

În patrimoniul istorico-documentar administrat de Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni face parte și o colecție de peste 1200 de documente referitoare la învățământul confesional românesc din Comitatul Trei Scaune³.

Cele mai multe, dintre cele peste 1200 de documente la care facem referire, sunt din perioada 1887-1915, iar altele, cu mici excepții, sunt din intervalele temporare 1821-1867 și 1920-1957. Prin urmare ele aparțin, în marea lor majoritate, din punct de vedere al încadrării în timp, perioadei dualiste, perioadă în care învățământul confesional românesc transilvan, deci și cel din Trei Scaune, a trecut prin prefaceri majore datorate politicilor școlare promovate de factorii decidenți din epocă, politici concretizate într-o serie de legi școlare care și-au pus amprenta

¹ Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe; anadobreanu@gmail.com

² Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe; hertegflorin@yahoo.com

³ După încheierea pactului dualist, în 1867, Transilvania a pierdut în scurtă vreme autonomia sa politică, fiind înglobată, din punct de vedere politic și administrativ, Ungariei. În 1876 s-a trecut la noua reorganizare teritorială și vechile comitate, districte și scaune au fost înlocuite prin noile comitate. Comitatul Trei Scaune s-a format, prin delimitarea comitatelor, la 1876-1877, din vechiul Scaun Trei Scaune și mici părți din comitatele vechi, vecine (vezi Meruțiu, 1929, 256). Organizarea politico-administrativă, realizată în baza Legii XXXIII din 1876, cu unele modificări aduse prin Legea XXI din

1886, a durat până la făurirea României Mari la 1 Decembrie 1918, când comitatele ardelenne au fost integrate în sistemul administrativ românesc, sub denumirea de județe.

asupra rețelei școlare și al accesului la învățământ în limba maternă.

Documente au fost emise în 60 de localități, din care peste 70% erau din spațiul administrativ – teritorial Trei Scaune și restul din alte spații administrative, dar adresate unor persoane sau instituții din Trei Scaune. Cele mai multe documente adresate Trei Scaunelor din afara comitatului au ca loc de emitere Sibiu, lucru explicabil având în vedere faptul că, forul tutelar al bisericilor ortodoxe și implicit al școlilor confesionale ortodoxe din Trei Scaune era Arhiepiscopia și Mitropolia Ardealului care avea reședința la Sibiu.

Dintre documentele emise în Trei Scaune cele mai multe, peste 300 au ca loc de emitere Brețcu. Acolo, în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, s-a aflat Protopopiatul Greco-Ortodox Trei Scaune care avea și atribuții de for tutelar al școlilor confesionale ortodoxe din aria lui de competență. Alte peste 100 de documente au fost emise la Sfântu Gheorghe, reședința comitatului, iar celelalte au ca loc de emitere alte localități din Trei Scaune.

Materialul pe care sunt scrise documentele este hârtia și pentru aproape 400 dintre ele substratum-ul este hârtia cu filigran. Pentru scriere, în cea mai mare parte, s-au folosit ca materiale cerneala sau tușul de culoare neagră. După tehnica de redactare, peste jumătate dintre documente sunt manuscrise, iar restul sunt tipărite, dactilografiate sau multiplicat prin tehnica șapirografierii, foarte puține au și text manuscris și text șapirografiat.

În ceea ce privește limba în care au fost redactate documentele peste 80% sunt în limba română, puține dintre ele fiind redactate cu caractere chirilice, restul sunt în limba maghiară și latină, iar o mică parte sunt bilingve, română-maghiară și germană-maghiară.

Aproape 90% dintre documente sunt autentificate prin semnături *manu pro-*

pria, restul sunt subscrise neautograf și o mică parte nu au nici o semnătură. Peste 300 dintre ele sunt autentificate și prin pecetluire.

O analiză asupra genurilor de documente arată faptul că un sfert dintre documentele sunt adrese, fie de la forurile tutelare către cele subordonate, fie invers, fie adresate de alte instituții unor biserici și școli sau invers etc. O altă categorie de documente o reprezintă actele financiare (bugete, bilanțuri, facturi, chitanțe, conturi de gestiune, evidență împrumuturi, jurnal de casă, înscrisuri privind darea sau primirea unor sume de bani pentru materiale, munci prestate sau salariu, etc.) În procente cuprinse între 16% și sub 1% sunt: inventare, fișe personale, decrete de numire, programe, informări, circulare, consemnări și conspecte privind numărul elevilor, catehizarea, absențe, manuale școlare, rechizite, situații statistice privind averea mobilă și imobilă a parohiilor și școlilor confesionale, copii (adeverințe, diplome și certificate de studiu, etc.), notificări, note, însemnări, cereri, solicitări, petiții, rapoarte, epistole, cărți poștale, adeverințe, procese-verbale, protocoale, evidențe nominale, pastorale, înștiințări, convocatoare, orare școlare etc.

Documentele supuse analizei noastre conțin informații privind: numărul de elevi și situația clădirilor (anexa 1), construirea, repararea și întreținerea clădirilor școlilor (anexa 2), numiri, revocări, mutări de învățători (anexa3), manuale, materiale auxiliare didactice și orare școlare, averea mobilă și imobilă a unor școli, situația catehizării, materii predate, programe școlare, predarea religiei ortodoxe la școlile de stat sau ale altor confesiuni, elevi ortodocși care frecventează alte școli, absenteismul, verificările anuale și rezultate, problema închiderii unor școli, conferințe ale învățătorilor etc.

În urma analizei asupra documentelor din colecție conchidem că, prin informațiile

ce le conțin, ele constituite o bogată sursă de documentare pentru cei ce se apleacă asupra situației învățământului confesio-

nal românesc din zona Trei Scaunelor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Bibliografie / Bibliography

MNCR = Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Documente privind învățământul confesional românesc din Trei Scaune

Meruțiu, V., 1929. Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Cluj-Napoca: Institutul de arte grafice „Ardealul”.

ANEXA 1

Informații privind numărul școlarizaților și situația clădirilor școlilor (1901-1908)

31.12.1901. Situație statistică referitoare la anul școlar 1900/1901 pentru Școala confesională ortodoxă din Arini (sunt consemnați 84 de elevi – 64 cu vârsta între 6-12 ani și 20 cu vârsta între 13-15 ani- care au frecventat școala, din 107 copii obligați a umbla la școală – 68 cu vârsta între 6-12 ani și 39 cu vârsta între 13-15 ani-, se consemnează și existența unui edificiu propriu, dar la stare apare ca fiind „necorespunzătoare” (doc. 18486/94).

09.08.1901. Date statistice referitoare la anul școlar 1900/1901, Școala confesională ortodoxă din Băcel. (sunt consemnați 91 de elevi – 79 cu vârsta între 6-12 ani și 12 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 98 copii obligați a umbla la școală, se consemnează și existența unui edificiu propriu, dar la stare apare ca fiind „necorespunzătoare” (doc. 18486/63).

01.08.1901. Situație statistică referitoare la anul școlar 1900/1901 pentru Școala confesională ortodoxă din Boroșneu Mic (sunt consemnați 60 de elevi, în semestrul I – 50 cu vârsta între 6-12 ani și 10 cu vârsta între 13-15 ani – și 34, în semestrul II – 30 cu vârsta între 6-12 ani și 4 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala,

din 130 de copii obligați a umbla la școală – 79 cu vârsta între 6-12 ani și 51 cu vârsta între 12-15 ani –, se consemnează și existența unui edificiu propriu, dar la stare apare ca fiind „necorespunzătoare” (doc. 18486/59).

1901. Date statistice referitoare la anul școlar 1900/1901, Școala confesională ortodoxă din Dobârlău (sunt consemnați 67 de elevi – 55 cu vârsta între 6-12 ani și 12 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 133 copii obligați a umbla la școală – 90 cu vârsta între 6-12 ani și 43 cu vârsta între 13-15 ani -, se consemnează și existența unui edificiu propriu, iar la stare apare ca fiind „corespunzătoare” (doc. 18486/64).

1901. Date statistice referitoare la anul școlar 1900/1901, Școala confesională ortodoxă din Teliu (sunt consemnați 124 de elevi – 93 cu vârsta între 6-12 ani și 31 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 201 copii obligați a umbla la școală – 135 cu vârsta între 6-12 ani și 66 cu vârsta între 13-15 ani (doc. 18486/93)

25.07.1901. Date statistice referitoare la anul școlar 1900/1901, Școala confesională ortodoxă din Vama Buzăului (sunt consemnați 118 de elevi – 75 cu vârsta între 6-12 ani și 43 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 270 copii

obligați a umbla la școală – 169 cu vârsta între 6-12 ani și 101 cu vârsta între 13-15 ani –, se consemnează și existența unui edificiu propriu (doc. 18486/56).

30.01.1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1900/1901, Școala confesională ortodoxă din Dobolii de Jos (sunt consemnați 65 de elevi, în semestrul I – 55 cu vârsta între 6-12 ani și 10 cu vârsta între 13-15 ani – și 64, în semestrul II – 54 cu vârsta între 6-12 ani și 10 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 67 de copii obligați a umbla la școală – 55 cu vârsta între 6-12 ani și 12 cu vârsta între 12-15 ani –, se consemnează și existența unui edificiu propriu, iar la stare apare „nu este de tot corespunzătoare” (doc. 18486/52).

13.01.1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1901/1902, Școala confesională ortodoxă din Mărcuș (sunt consemnați 89 de elevi – 71 cu vârsta între 6-12 ani și 18 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 153 copii obligați a umbla la școală – 101 cu vârsta între 6-12 ani și 52 cu vârsta între 13-15 ani (doc. 18486/49).

24.06.1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1901/1902, Școala confesională ortodoxă din Întorsura Buzăului (sunt consemnați 225 de elevi – 172 cu vârsta între 6-12 ani și 53 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 573 copii obligați a umbla la școală – 409 cu vârsta între 6-12 ani și 172 cu vârsta între 13-15 ani – se consemnează și existența unui edificiu propriu (doc. 18689).

1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1901/1902, Școala confesională Covasna și filia Zăbala (sunt consemnați, la Covasna, 165 de elevi – 130 cu vârsta între 6-12 ani și 35 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 205

copii obligați a umbla la școală – 144 cu vârsta între 6-12 ani și 61 cu vârsta între 12-15 ani –, iar la Zăbala sunt consemnați 54 de elevi – 42 cu vârsta între 6-12 ani și 12 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 59 copii obligați a umbla la școală – 47 cu vârsta între 6-12 ani și 12 cu vârsta între 13-15 ani –, se consemnează și existența a câte un edificiu propriu (doc. 18688).

1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1901/1902, Școala confesională ortodoxă din Dobolii de Jos (sunt consemnați 62 de elevi – 50 cu vârsta între 6-12 ani și 12 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 83 copii obligați a umbla la școală – 59 cu vârsta între 6-12 ani și 24 cu vârsta între 13-15 ani (doc. 18687).

25.07.1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1901/1902, Școala confesională ortodoxă din Boroșneu Mic (sunt consemnați 52 de elevi, în semestrul I – 26 cu vârsta între 6-12 ani și 26 cu vârsta între 13-15 ani – și 29, în semestrul II – 23 cu vârsta între 6-12 ani și 6 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 137 de copii obligați a umbla la școală – 100 cu vârsta între 6-12 ani și 37 cu vârsta între 13-15 ani –, se consemnează și existența unui edificiu propriu (doc. 18686).

1902. Date statistice referitoare la anul școlar 1901/1902, Școala confesională Mărtănuș și filia Ojdula (sunt consemnați, la Mărtănuș,, 73 de elevi, în semestrul I – 64 cu vârsta între 6-12 ani și 9 cu vârsta între 12-15 ani – și 63, în semestrul II – 56 cu vârsta între 6-12 ani și 7 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 96 de copii obligați a umbla la școală – 64 cu vârsta între 6-12 ani și 32 cu vârsta între 13-15 ani – iar la Ojdula sunt consemnați 10 de elevi, cu vârsta între 6-12, care au frecventat școala, din 40 copii obligați

a umbla la școală – 30 cu vârsta între 6-12 ani și 10 cu vârsta între 13-15 ani –, se consemnează și existența a câte un edificiu propriu (doc.18685).

16.06.1905. Date statistice referitoare la anul școlar 1904/1905, Școala confesională Vama Buzăului (sunt consemnați, 160 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 ani 119 și cu vârsta între 13-15 ani 41) din 288 copii obligați a umbla la școală – 233 cu vârsta între 6-12 ani și 55 cu vârsta între 13-15 ani – se consemnează și existența a câte un edificiu propriu, starea corespunzătoare (doc. 18878).

19.05.1907. Date statistice referitoare la anul școlar 1906/1907, Școala confesională Covasna (sunt consemnați, 129 elevi, cu vârsta între 6-12 ani care au frecventat școala din 222 de copii obligați a umbla la școală – 148 cu vârsta între 6-12 ani și 74 cu vârsta între 13-15 ani, se consemnează și existența edificiului propriu, cu două săli de clasă, în stare corespunzătoare (doc. 18879).

25.05./07.06. 1907. Date statistice referitoare la anul școlar 1906/1907, Școala confesională Zăbala (sunt consemnați, 47 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 – din 53 copii obligați a umbla la școală – 53 cu vârsta între 6-12 ani – se consemnează și existența unui edificiu propriu, starea necorespunzătoare. Se consemnează și faptul că cei cu vârsta între 13-15 ani frecventează școala de stat (doc. 18880).

<1907> Date statistice referitoare la anul școlar 1906/1907, Școala confesională Dobârlău (sunt consemnați, 57 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 ani 55 și cu vârsta între 13-15 ani 2) din 150 copii obligați a umbla la școală – 106 cu vârsta între 6-12 ani și 44 cu vârsta între 13-15 ani – se consemnează și exis-

tența a câte un edificiu propriu, stare corespunzătoare. Se consemnează și faptul că, 41 de copii au frecventat școala elementară de stat (doc. 18881).

<1907> Date statistice referitoare la anul școlar 1906/1907, Școala confesională Băcel (sunt consemnați, 80 de elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 ani 65 și cu vârsta între 13-15 ani 15) din 115 copii obligați a umbla la școală – 80 cu vârsta între 6-12 ani și 35 cu vârsta între 13-15 ani – se consemnează și existența unui edificiu propriu, starea corespunzătoare (doc. 18892).

18.08.1908. Date statistice referitoare la anul școlar 1907/1908, Școala confesională Covasna (sunt consemnați, 126 elevi, cu vârsta între 6-12 ani care au frecventat școala din 216 copii obligați a umbla la școală – 143 cu vârsta între 6-12 ani și 73 cu vârsta între 13-15 ani, se consemnează și existența a două edificii proprii, în stare corespunzătoare (doc. 18889; 18893).

10/23.08.1908. Situație statistice ce conține datele școlare pentru filia Băcel pe anul școlar 1907/1908 (sunt consemnate: un edificiu propriu, 1 învățător și din 109 copii obligați a frecventa școala – 80 cu vârsta între 6-12 ani și 29 cu vârsta între 13-15 ani –, cu 20 mai mulți decât în anul precedent, au frecventat „școala noastră populară” 84, 69 cu vârsta între 6-12 ani și 15 cu vârsta între 1-15 ani (doc. 18890)

19.08.1908. Date statistice referitoare la anul școlar 1907/1908, Școala confesională Zagon (sunt consemnați, 116 elevi, în semestrul I – 95 cu vârsta între 6-12 ani și 21 cu vârsta între 12-15 ani – și 110, în semestrul II – 89 cu vârsta între 6-12 ani și 21 cu vârsta între 13-15 ani – care au frecventat școala, din 187 de copii obligați a umbla la școală – 135 cu vârsta între 6-12 ani și 52 cu vârsta între 13-15 ani, se con-

semnează și existența a câte un edificiu propriu. (doc. 18892).

16/29.07.1908. Date statistice referitoare la anul școlar 1907/1908, Școala confesională Vama Buzăului (sunt consemnați, 123 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 ani 89 și cu vârsta între 13-15 ani 34) din 281 copii obligați a umbla la școală – 225 cu vârsta între 6-12 ani și 56 cu vârsta între 13-15 ani – se consemnează și existența a câte un edificiu propriu, starea corespunzătoare (doc. 18895).

28.07.1908. Date statistice referitoare la anul școlar 1907/1908, Școala confesională Hăghig (sunt consemnați, 49 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 – din 49 copii obligați a umbla la școală – 49 cu vârsta între 6-12 ani – se consemnează și existența unui edificiu propriu, starea corespunzătoare (doc. 18894).

1908. Date statistice referitoare la anul școlar 1907/1908, Școala confesională Mărtănuș (sunt consemnați, 59 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 – din 88 de copii obligați a umbla la școală – 59 cu vârsta între 6-12 ani și 29 cu vârsta între 13-15 ani) – se consemnează și existența unui edificiu propriu, starea corespunzătoare. Se consemnează și faptul că, 29 de copii, cu vârsta între 13-15 ani au frecventat „școli străine” (doc. 18891).

11/24.08.1908. Date statistice referitoare la anul școlar 1907/1908, Școala confesională Zăbala (sunt consemnați, 40 elevi, care au frecventat școala – cu vârsta între 6-12 – din 58 copii obligați a umbla la școală – 58 cu vârsta între 6-12 ani – se consemnează și existența unui edificiu propriu, starea corespunzătoare. Se consemnează și faptul că 18 copii cu vârsta între 6-12 ani frecventau școala de stat (doc. 18887).

ANEXA 2

Informații privind construirea, repararea și întreținerea clădirilor școlilor (1891-1905)

16.11.1891. Adresă prin care preotul Daniil Cojocaru, din Teliu, înaintează protopopului extrasul din protocolul adunării eparhiale referitor la repararea școlii și a edificiilor parohiale și se solicită Consistoriului aprobarea a 250 fl. și protopopului de a „prevedea cu clausul de aprobare” ca să se poată încasa banii și procura materialele necesare la reparații (doc. 18478/11).

20.11.1891. Adresă a preotului Nicolae Puianu către protopopul de Trei Scaune în legătură cu școala confesională ortodoxă din Dobolii de Jos, urmare raportului inspectorului școlar al Comitatului Trei Scaune. Preotul arată că, urmare acestui raport s-au dispus „mici reparații necesare anul acesta” și comitetul parohial a luat măsuri în acest sens, dar problema fântânii în curtea școlii este greu de realizat, necesitând o cheltuială foarte mare”. Preotul arată că nici școala maghiară nu are fântână și de aceea această impunere o consideră „un act de persecuțiune” (doc. 18246/85).

14.11.1891. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan, urmare ședinței consistoriului arhidiecezan ca senat școlar, „în firul” raportului din 6 noiembrie a protopopului Dimitrie Coltofean în chestiunea școlii din Chichiș, solicită acestuia să ia toate măsurile ca această școală „până la ridicarea unui nou edificiu să se țină în cele interne după putință în ordine” (doc. 18246/75).

28.02.1901. Protest adresat Consistoriului arhidiecezan împotriva opunerii, unei părți din adunarea eparhială din Mărcuș, de a se efectua un împrumut la Banca Albina pentru „edificarea școlii”. Cei

71 de protestatari consideră că hotărârea are ca și consecință „pierirea școlii... românești” de la ei din localitate și solicită Consistoriului de a nu aproba această hotărâre (doc. 18486/12).

09.03.1901. Extras din protocolul ședinței ordinare a „sinodului eparhial” al parohiei ortodoxe Mărcuș, din 18 februarie 1901, referitor la cele hotărâte cu privire la edificarea școlii confesionale printr-un împrumut de la banca „Albina” (doc. 18486/9).

12.03.1901. Adresă prin care preotul paroh George Dogaru, din Mărcuș, înaintează Consistoriului arhidiecezan extrasul din protocolul de la sinodul din 1900 din care reiese că majoritatea a fost favorabilă înființării școlii și protestul față de hotărârea din 18 februarie 1901, de a nu se aproba împrumutul bancar pe seama școlii și înștiințează Consistoriul că deși „poporul din această comună peste tot e foarte sărac”, primii pași s-au făcut deja din 1897 și există un plan aprobat, de Consistoriu, din 1898. El roagă Consistoriul să aprobe cele hotărâte la sinodul din 1900 și susținute de minoritatea protestatară, în 1901, și solicită ajutor pentru întregirea salariului învățătorului (doc. 18486/14).

12/25.10.1902. Adresă prin care preotul paroh Ioan Marin îl roagă pe protopop să facă demersurile necesare la Consistoriu pentru a debloca situația referitoare la școala confesională din Boroșneu Mic deoarece în urma ordinului inspectorului regesc „antistia comunală au umblat din casă în casă și a interzis copiilor frecventarea școlii în timp de 1 lună de zile”, timp în care se solicită rezolvarea unor probleme legate de calificarea învățătorului, localul școlii, mobilier etc (doc. 18703).

27.01.1903. Adresă prin care preotul paroh Ioan Bucșa, din Arini, solicită de

la protopop să-i trimită răspunsul primit în legătură cu cerere sa adresată Consistoriului arhidiecezan, privind un ajutor pentru repararea școlii, ca să știe ce are de făcut (doc. 18836).

05.06.1903. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan comunică administratorului protopresbiteral Constantin Dimian că, cererea comunei bisericesti Arini s-a transpus la comisia administrativă a Fundației „Șaguna” de unde vor primi un ajutor și până când se va ține ședința se solicită a se dispune măsurile necesare ca începând cu anul școlar viitor școala să ajungă într-o stare satisfăcătoare (doc. 18843).

01.05.1903. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan comunică administratorului protopresbiteral din Trei Scaune faptul că, la solicitarea credincioșilor din Dobolii de Jos, Consistoriul arhidiecezan ca senat școlar a aprobat suma de 200 de coroane „pentru acoperirea trebuințelor școlare”, sumă ce poate fi ridicată de la „cassa arhidiecezană” cu „chitanță netimbrată din partea epitropiei parohiale” semnată și de administratorul protopresbiteral (doc. 18840).

11/24.12.1903. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan, urmare raportului înaintat și a celor hotărâte în ședința Consistoriului ca senat școlar, comunică protopopului de Trei Scaune că s-a intervenit la Comitetul administrativ în cauza școlii confesionale ortodoxe din Belin și problema ajutoarelor se va discuta în primele ședințe din anul următor (doc. 18832).

14.06.1903. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan comunică administratorului protopresbiteral din Trei Scaune că, Consistoriul arhidiecezan ca senat epitropesc a aprobat „actul de asigurare încheiat de comuna bisericască Mărcuș și

Institutul de credit, filiala Albina din Brașov pentru contragerea unui împrumut" destinat construirii școlii de acolo (doc. 18845).

09.1903. Scrisoare – apel a protopopul Constantin Dimian, prin care arătând „starea strâmtorată” a școlilor românești precum și posibilitățile materiale reduse ale românilor din Tractul Trei Scaune precum și trebuința de a se face ceva precum și dorința de a începe zidirea unei școli din piatră pentru doi învățători în comuna sa natală, face apel la cei născuți în Brețcu, „care mai stau în legătură cu această comună”, și au o stare materială bună să vină în ajutor (doc. 18885).

ANEXA 3

Informații privind numiri, revocări, mutări de învățători (1889-1903)

16.03.1889. Adresă prin care Consistoriului arhidiecezan comunică protopopului ortodox de Trei Scaune faptul că, în Ședința Consistoriului arhidiecezan ca senat școlar, învățătorul G. Zaharia, care a funcționat din 1874 neîntrerupt la Școala din Întorsura Buzăului și care avea și calificarea necesară, a fost „instituit definitiv” la școala menționată (doc. 18246/1).

19.09.1891. Adresă prin care Consistoriului arhidiecezan solicită protopopului ortodox de Trei Scaune Dimitrie Coltofean, în urma celor stabilite în ședința Consistoriului arhidiecezan ca senat școlar, „a provoca pe candidatul Georgiu Popovici să-și procure „testimoniul de calificare” și să-l trimită la Sibiu (doc. 18246/5).

26.09.1891. Adresă prin care Consistoriului arhidiecezan comunică protopopului ortodox de Trei Scaune, Dimitrie Coltofean, faptul că a fost numit ca învățător provizoriu la școala confesională din Ză-

bala absolventul de teologie Ioan Moldovan (doc. 18246/7).

26.09.1891. Decret de numire, pe anul școlar 1891/1892, a învățătorului la școala elementară ortodoxă din Zăbala, Protopopiatul Trei Scaune, în persoana lui Ioan Moldovan, din Teiuș, absolvent al cursului de teologie. (18246/8)

26.09.1891. Adresă prin care Consistoriului arhidiecezan comunică protopopului ortodox de Trei Scaune, Dimitrie Coltofean, faptul că, a fost numit Ioan Sângeorzan ca învățător provizoriu la școala confesională din Brețcu (doc. 18246/9).

19.09.1891. Adresă prin care Consistoriului arhidiecezan, în ședinței consistoriului arhidiecezan ca senat școlar, comunică protopopului de Trei Scaune, Dumitru Coltofean, că la școala din Vama Buzăului, pe anul școlar în curs „se instituie de învățătoriu provizoriu candidatul Ludovic Pop” (doc. 18246/34).

28.10.1891. Adresă a protopopului D. Coltofean înaintată Consistoriului arhidiecezan în legătură cu al doilea post de învățător din Poiana Sărată (doc. 18246/46).

31.10.1891. Adresă a Consistoriului arhidiecezan către protopopul de Trei Scaune în legătură cu cererea lui George Pop și Onisim Irimia, din Poiana Sărată, privind posturile de învățător (doc. 18246/54).

14.11.1891. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan solicită protopopului Dimitrie Coltofean, urmare ședinței consistoriului arhidiecezan ca senat școlar în care absolventul de teologie Ioan Moldovan a fost eliberat din funcția de învățător la școala din Zăbala, deoarece acesta „aspiră la o parohie”, să facă o altă numire pentru această școală și să înainteze documentele celui numit. Pe verso se află

dispoziția protopopului Coltofean, din 9 decembrie 1891, prin care numește, în mod provizoriu, învățător la Zăbala pe G. Marin (doc. 18246/76).

01.07.1901. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan, privitor la solicitarea comitetului parohial din Poiana Sărată în legătură cu reducerea celui de-al doilea post de învățător, solicită protopopului „ca cercetând starea lucrului” să dea informațiile suplimentare „pe lângă reaşternera comunicatelor în termen de 15 zile. (doc.18486/22).

24.08.1901. Adresă prin care Consistoriului arhidiecezan, în baza celor hotărâte în şedința Consistoriului arhidiecezan ca senat şcolar, solicită protopopului Dimitrie Coltofean înaintarea unui raport cu privire la locurile vacante de învățători și cu propunerile pentru ocuparea lor, având în vedere faptul că se apropie începerea anului şcolar. (doc.18486/27).

29.08.1901. Adresă prin care Inspectoratul şcolar regal solicită protopopului ortodox de Trei Scaune dacă au avut loc, și unde, schimbări de învățători și date privind pe aceștia (de unde au venit, pregătirea, dacă au diplomă de învățător), precum și să specifice unde au plecat cei ce au predat în anul anterior (doc. 18486/28).

31.08.1901. Cerea lui Nicodin Bagiu, din Dobârlău, absolvent al Școlii comerciale din Brașov, calificat pe cale privată, ulterior, ca învățător adresată Protopopului de Trei Scaune prin care solicită un post de învățător pe locurile vacante din protopopiat. (doc 18486/29).

18.10.1901. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan comunică protopopului că urmare vacantării postului ca urmare a plecării învățătorului – diacon David Pop la Hărman, a admis ca, potrivit dorinței

credincioșilor din Poiana Sărată, postul să fie ocupat, pe perioada cât a mai rămas din anul școlar 1901/1902, de „aspirantul Constantin Popovici din Poiana Sărată, care fusese numit tot în calitate de tolerat în comuna Suplac”, solicitând acestuia să dea examen la pedagogie dacă pe viitor dorește post de învățător (doc. 18486/37).

08.11.1901. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan comunică protopopului de Trei Scaune că, în şedința Consistoriului arhidiecezan ca senat şcolar, s-a decis numirea în postul de învățător în Poiana Sărată, pentru anul şcolar în curs, în mod provizoriu a candidatului Mihai Petru, revocarea decretului de numire a lui Ioan Vâga la Mărtănuș pentru că nu s-a prezentat la post și a fost numit, în locul lui, Constantin Popovici din Poiana Sărată, fiind îndrumat „a se prezenta la facerea examenelor prescrise” (doc. 18486/40).

09/22.07.1901. Adresă prin care preotului paroh Nicolae Crizbășan din Mărtănuș, cu învoirea și „la însărcinarea Comitetului parohial, înaintează protopopului taxa pentru publicarea în „Telegraful Român” a concursului pentru postul de învățător – cantor, devenit vacant, pentru anul şcolar 1901/1902, și prezintă cheltuielile pe care le implică postul, arătând de unde provin banii. (doc.18487/14).

28.07.1901. Cerere prin care Alexandru Galdeu, din Ponorel, Alba, absolvent al cursului de pedagogie de la Seminarul ortodox din Sibiu, adresează protopopului de Trei Scaune rugăminta de a i se „ține unul dintre cele mai bune posturi vacante” cu explicația că ceea ce-l îndeamnă să-și aleagă un post așa de îndepărtat „este necesitatea limbii maghiare” (doc. 18487/15).

05.08.1901. Epistolă a învățătorului Ioan Popa, din Comăna de Jos, protopo-

piatul Făgăraș, absolventul de pedagogie la Seminarul din Sibiu și care a fost doi ani învățător suplinitor în Părâu, adresată protopopul de Trei Scaune, pe care îl roagă să-l sprijine să obțină un post, pe anul școlar ce urmează, într-o comună unde are ocazia „a deprinde cât mai mult și cât mai bine în l. maghiară” pentru a putea da examenul solicitat din limba maghiară (doc. 18487/16).

22.07.1901. Copie a adeverinței referitoare la activitatea și aprecierea acesteia, desfășurate de Ioan M. Popa la școala confesională din comuna Părâu în anii școlari 1899/1900 și 1900/1901 (doc. 18487/17).

10.08.1901. Cerere prin care învățătorul Mihail Petru roagă pe protopopul de Trei Scaune să fie acceptat de candidat pentru postul din Poiana Sărată (doc. 18487/19).

<1901>. Cerere prin care Mihail Petru solicită comitetului parohial înscrierea la concursul pentru ocuparea postului de învățător la Poiana Sărată (doc. 18487/20).

02/15.09.1901. Copie a diplomei de învățător a lui Mihail Petru (doc. 18487/23)

20.08.1901. Adresă prin care de la Consistoriul arhidiecezan se solicită protopopului de Trei Scaune să fie întrebat diaconul David Pop, din Poiana Sărată, dacă vrea să fie învățător la Hărman (doc. 18487/24).

20.08.1901. Adresă prin care, de la Consistoriul arhidiecezan, se solicită protopopului de Trei Scaune lămurirea problemelor legate de ocuparea postului de învățător la Hărman de către diaconul David Pop din Poiana Sărată (doc. 18487/25).

06.09.1901. Adresă prin care Consistoriu arhidiecezan comunică protopopului că la școala confesională din Dobârlău,

pentru anul școlar 1901/1902, a fost numit învățător candidatul Alexandru Găldău și se solicită să fie introdus „în oficiu, și despre introducere a se face raport” (doc. 18487/27).

06.09.1901. Adresă prin care Consistoriu arhidiecezan comunică protopopului că, prin hotărârea Consistoriului arhidiecezan ca senat școlar, la școala confesională din Mărtănuș, pentru anul școlar 1901/1902, a fost numit învățător candidatul Ioan Varga și se solicită să fie introdus „în oficiu, și despre introducere a se face raport” (doc. 18487/28).

27.10.1901. Adresă prin care Consistoriu arhidiecezan comunică protopopului că postul al doilea de la școala din Poiana Sărată, locul lui David Pop, trecut la Hărman, „se rescrie” și pentru că a susținut că cele semnalate despre înlocuitorul acestuia, Constantin Popovici, nu sunt adevărate i se solicită să ceară comitetului parohial „să se pronunțe asupra persoanei” (doc. 18487/32).

23.10.1901. Dispoziție prin care protopopul Dimitrie Coltofean numește, în locul lui D. Pop, pe Mihail Petru ca învățător provizoriu la Poiana Sărată (doc. 18487/33).

10.12.1901. Adresă de înaintare de către Consistoriul arhidiecezan către protopopul de Trei Scaune a documentelor de numire în mod provizoriu pe anul școlar în curs, a lui Mihail Petru ca învățător în Poiana Sărată (doc. 18487/35).

02.05.1902. Adresă prin care Inspectoratul școlar regesc solicită protopopului Dimitrie Coltofean ca, în baza reglementărilor în vigoare, la angajarea învățătorilor să se dea prioritate candidaților care cunosc limba maghiară și după alegerea învățătorului să se înainteze imediat acte-

le acestuia de studii și adeverință privind cunoașterea limbii maghiare la Inspectoratul școlar, iar în caz de neconformare se va înainta informare către Ministerul cultelor și instrucțiunii publice (doc. 18634).

15.08.1902. Adresă prin care Inspectoratul școlar regesc solicită protopopului de Trei Scaune să rezolve problema numărului mare de învățători provizorii de la școlile confesionale ortodoxe, să se pună capăt deselor mișcări ale învățătorilor de la o școală la alta pe teritoriului comitatului, să fie angajați învățători calificați și care, potrivit Legii XVIII/1876, să poată preda limba maghiară, iar lista cu solicitanții și cu specificarea pregătirii să se înainteze Inspectoratului școlar (doc. 18645).

24.10.1902. Adresă prin care învățătorul George Baboș informează pe protopop că a fost instalat în post, ca urmare a numirii sale la școala din Dobârlău, și pentru că, inspectorul școlar regesc îi solicită „Decretul și absolutoriul” îl roagă să-i trimită copie după aceste acte. (doc.18702).

18.03.1902. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan solicită protopopului Dimitrie Coltofean să restituie „absolutoriul” ce a însoțit ordinul consistorial de numire a lui Ioan Varga ca învățător provizoriu la școala confesională ortodoxă din Mărtănuș (doc. 18761).

04.04.1902. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan, urmare cererii învățătorului Mihail Petru, din Poiana Sărată, de a primi „decret de învățătoriu definitiv” și precizând faptul că astfel de decret se poate da „numai celor întăriți pe baza alegerii legale săvârșite în sinodul parohial”, solicită protopopului Dimitrie Coltofean să verifice dacă sinodul parohial vrea să-l aleagă și dacă candidatul, pe baza calificării, poate fi ales și în baza celor constatate să înainteze raport (doc. 18762).

07.07.1902. Adresă prin care protopopul Dimitrie Coltofean comunică, mai multor oficii parohiale, condițiile în care se poate ocupa definitiv posturile de învățător acolo unde în anul școlar precedent au fost ocupate doar în mod provizoriu (doc. 18764).

07.07.1902. Adresă prin care Oficiul protopopial Trei Scaune înaintează la Consistoriul arhidiecezan „publicarea” concursului pentru posturi vacante de învățători. În anunțul care însoțește adresa se publică scoaterea la concurs a posturilor de învățători, cu specificarea salariului și a altor beneficii, în Mărtănuș, Dobârlău, Mărcuș, Poiana Sărată și Vama Buzăului (doc. 18765).

16.07.1902. Adresă prin care preotul Ioan Oltean, din Poiana Sărată, aduce la cunoștința protopopului faptul că, „comitetul parohial după cum a decis în ședința ținută la 14 iulie nu consimte la publicarea concursului pentru întregirea postului al II-lea de învățător la școala noastră în mod definitiv” (doc. 18767).

10.08.1902. Cerere prin care Nicodim Bâgiu, fiind învățător provizoriu, în anul școlar 1901/1902, la școala confesională ortodoxă din Întorsura Buzăului, roagă pe protopop, ca până va face „examele pentru cursurile pedagogice”, să-l numească, pe anul școlar 1902/1903 învățător provizoriu tot la școala din Întorsura Buzăului sau dacă nu se poate acolo, atunci la orice școală confesională ortodoxă din protopopiatul Trei Scaune (doc. 19771).

10.08.1902. Cerere prin care Victor Zaharia, absolvent de pedagogie la stat în Deva, solicită protopopului de Trei Scaune, pe anul școlar 1902/1903, un post de învățător la Poiana Sărată sau Mărcuș (doc. 18772).

19.09.1902. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan solicită protopopului Dimitrie Coltofean să aplice ordinul referitor la numirea pe anul școlar în curs, ca învățători provizorii pe Nicolae Hamzea la Mărcuș și Mihail Petru la Întorsura Buzăului și numai din „motive care în interesul școlii noastre confesionale ar reclama” să se facă schimb între cei doi învățători și să raporteze cum s-a rezolvat (doc. 18773).

04.12.1903. Adresă de revenire prin care Inspectoratul școlar regesc solicită protopopului de Trei Scaune unele date cu privire la învățătorii de la școlile confesionale ortodoxe: câți din anul școlar precedent nu mai sunt pe posturi, cu cine au fost completate posturile vacante, câți dintre cei angajați au calificare, câți cunosc limba maghiară și care sunt membrii ai Casei naționale de pensii (doc. 18775).

25.01.1903. Adresă prin care, urmare solicitării, preotul paroh Daniil Cojocairu din Teliu, transmite protopopului de Trei Scaune numărul și data de eliberare a „testimoniului” de calificare și a decretului de numirea ale învățătorului Nicodim

Dogariu de la școala confesională greco-ortodoxă din localitate. (doc.18805).

29.05.1903. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan, urmare raportului înaintat, comunică administratorului protopopesc Constantin Dimian cele hotărâte cu privire la fostul învățător Șerban Nicolae din Boroșneu Mic (doc. 18814).

02.04.1903. Adresă prin care Consistoriul arhidiecezan înaintează protopopului de Trei Scaune „hârtia comitetului parohial din comuna Nadeșul săsesc” și solicită să se ceară punctul de vedere al candidatului de învățător, în Micfalău, Cornel Cosma cu privire la cele semnalate și în termen de 30 de zile să fie trimis la Consistoriul arhidiecezan. (doc.18856).

09/22.05.1903. Adresă prin care preotul Augustin Cosma din Micfalău, urmare solicitării „referitoare la fostul învățător în Nadeșul Săsesc, Corneliu Cosma, „aș face reflexiunile” cu privire la cele semnalate de comitetul parohial de acolo „în cauza salariului”, comunică Oficiului protopopesc cele întreprinse (doc. 18864).

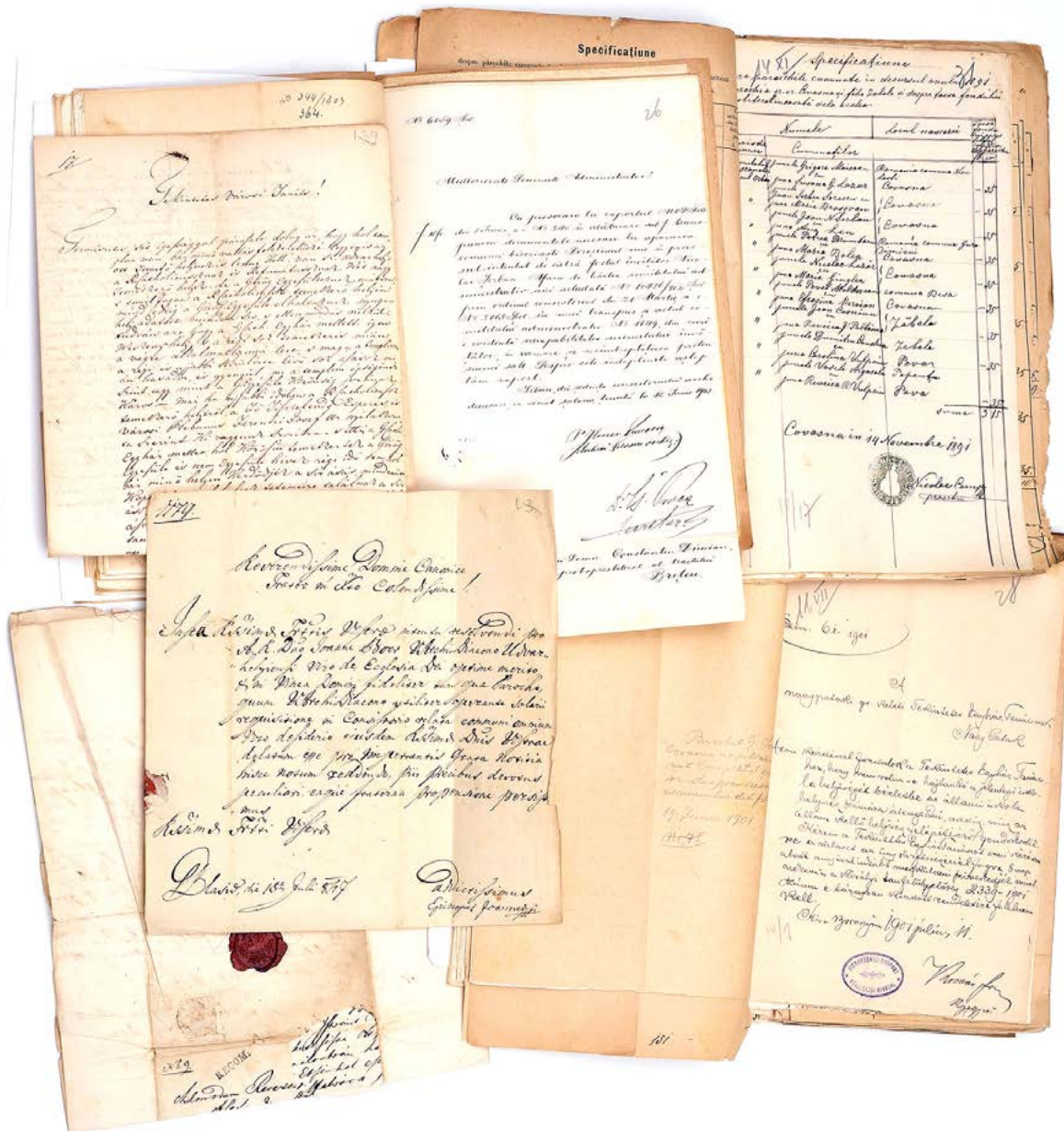

Fig. 1 Documente privind biserici și școli confesionale, preoți și învățători din zona Covasna și Harghita de azi (sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea) (sursa: MNCR).

Fig. 1 Documents regarding churches and confessional schools, priests and teachers from today's Covasna and Harghita area. (19th century – first half of the 20th century) (source: MNCR).